

slags plantager, men man beherskede ikke teknikken og resultaterne blev i første omgang kummerlige. Man afhuggede eller afbrændte lyngen og harvede naaletræsfrøet ned i den raa hede. Kun faa planter fik slaaet rod inden lyngen igen voksede sig tæt. Dog blev der i de første aartier af det 19. aarh. gjort en begyndelse til en del af de store plantager i Sønderjylland.

I et kapitel om landskabsbilledets forandring omtales udflytningen, der særlig paa midtlandet havde været omfattende. 15—20 % af samtlige brug skal være blevet udflyttet her. Yderligere store forandringer i landskabsbilledet fulgte med afvanding- og inddæmningsarbejder og ved samfærdselsmidlernes udvikling siden 1840'erne, da baade jernbanebyggeriet og anlæggelsen af de store chausseer paabegyndtes.

Tiden efter 1864 behandles med samme inddeling af stoffet. Udviklingstendensen mod stadig mere intensiv drift er den samme som før, men man sporer dog især med hensyn til jordforbedringsarbejde og plantning et noget større statsinitiativ, ligesom ogsaa provinsen gjorde en kraftig indsats. Mergling og dræning blev stærkt fremmet, særlig paa midtlandet tog udviklingen fart, og forskellen i driftsresultater sammenlignet med Østkysten blev stadig mindre. Her var den daarlige jordfordeling, der var en følge af den tidlige udskiftning, en hæmning for en rationel drift. En lov af 1876 gav mulighed for en forbedring af forholdene, men gennemgribende blev dens virkning ikke.

Brugenes antal forøgedes de fleste steder noget, men gik f. eks. i Tønder amt tilbage. Landskabsbilledet forandredes yderligere ved samfærdselsmidlernes, særlig de smalsporede lokalbaners udbygning.

Andet bind staar ikke maal med første, der rummede et stort nyt materiale fremdraget af arkiverne. Andet bind virker mere som et oversigtsværk, der samler mange oplysninger, men svækkes ved en paafaldende usikkerhed i bedømmelsen af den foreliggende litteraturs værdi. En noget større mistillid til det trykte ord havde været paa sin plads.

Troels Fink.

I den af Gesellsch. für Schlesw. Holst. Geschichte udgivne Skriftrække »Quellen und Forschungen« har den unge Historiker Paul Koopmann i 1939 offentliggjort en Studie (Bind 23): *Deutsch- und Dänisch um die Wende des 18. Jahrhunderts. Das volkliche Werden in den weltanschaulichen Spannungen des deutsch-dänischen Gesamtstaates (1770—1814)*. Bogen viser megen Kend-

skab til dansk Historieskrivning. Selvom Forfatteren tillige har gennemgaaet en Række danske Skrifter fra det 18. Aarhundredes sidste Trediedel, af Ove og Fred. Hoegh-Guldberg, Tyge Rothe, J. Sch. og Fr. Sneedorff o. a., har han dog ikke foretaget noget egentligt Studium. Mange Citater, af Ed. Holms, Aage Friis', Otto Brandts og andre Fremstillinger lægger for Dagen, at han i adskillige Tilfælde er kommet let til sit Materiale. Betegnelsen »Den tysk-danske Helstat« — ikke den dansk-tyske — er oplysende for Forfatterens Indstilling. Fra først til sidst er det Forfatterens Formaal at paavise, at den dansk-tyske Modsætning ikke er opstaaet i Hertugdømmerne og som Følge af det slesvig-holstenske Spørgsmaal, men tværtimod har sin Oprindelse i København som en »Weltanschauungskampf«. Næppe nogen vil benægte, at Kampen i og om Hertugdømmerne har været ledsaget af en almindelig dansk-folkelig Selvbesindelse og Selvhævdelse. I Skildringen af det danske Folks nationale og demokratiske Udvikling fremsætter Forfatteren adskillige træffende — men rigtignok ogsaa mange misvisende — Bemærkninger. Til Gengæld er Fremstillingen af Bevægelserne paa tysk Side mærkværdigt intetsigende, i Virkeligheden kun et Referat af Otto Brandts Bøger om Caspar v. Saldern og Fritz Reventlow. Fremstillingen af Frederik VI.s »Elbdänentum« — den politiske Konsekvens af den af »westlerischem Einfluss« beherskede Danizismus — er endnu mere overdreven og grovt skaaret til end Redegørelsen for den ubestridelige Modsætning mellem dansk-borgerlige og tysk-aristokratiske Kredse, som spores lige fra Guldbergs Tid. Ligesaa urimelig virker Overvurderingen af Frederik Hoegh-Guldbergs Indflydelse. — Ganske sikkert har Forfatteren understreget Betydningen af Problemer, hvis Undersøgelse er nødvendig for Forstaaelsen af den dansk-tyske Spænding i Slutningen af det 18. og i det 19. Aarhundrede. Som allerede fremhævet har han ogsaa paapeget Momenter i den danske Udvikling, som fortjener Opmærksomhed. Naar han mener at have fundet Forklaringen for mere end et Aarhundredes statslige og folkelige Livsspørgsmaal, er han derimod paa Vildspor. Dertil er det altfor omfattende og mangesidigt.

Axel Linvald.

Kurt Hectors Kielerdissertation *Die politischen Ideen und Parteibildungen in den schleswigschen und holsteinischen Ständeversammlungen 1836 bis 1846*. Erster Teil. (Quellen und Forschungen zur Geschichte Schleswig-Holsteins bd. 20, 1938) skal, betoner forf., ikke alene være et bidrag til hertugdømmernes historie,